

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้หญิงมีบทบาทและความรับผิดชอบอย่างมากต่อครอบครัว อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นศูนย์กลางของชีวิตลูกผู้หญิง แต่เดิมบทบาทและความรับผิดชอบของผู้หญิงจำกัดอยู่ภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ค่านิยมของผู้หญิงมักเน้นที่ความสุขในชีวิตครอบครัว และความภูมิใจที่มีชีวิตครอบครัวที่ดี (สุดสวาท ดิสโรจน์ และ มาลินี วงษ์สิทธิ์, 2531, หน้า 2)

ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาที่ผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลบ้านและอบรมเลี้ยงดูเด็ก ในขณะที่ผู้ชายออกไปนอกบ้านเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ทุกวันนี้รูปแบบนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปผู้หญิงได้ออกไปมีบทบาทนอกบ้านมากขึ้น แต่ค่านิยมดั้งเดิมยังคงคาดหวังว่าผู้หญิงต้องทำงานทุกอย่างในลักษณะ “งานหลวงก็มีให้ขาด งานราษฎร์ก็ไม่ให้เว้น” ทำให้เกิดผลกระทบจากการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง โดยเฉพาะต่อชีวิตครอบครัว

การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในรอบเกือบ 4 ทศวรรษที่ผ่านมา มีผลทำให้ผู้หญิงออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่ครอบครัวก็ยังคงมอบภาระมากมายให้ผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า ทำกับข้าวและเลี้ยงลูกซึ่งเป็นแบบเดิม ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องรับภาระงานในบ้าน จึงสามารถก้าวหน้าไปกับอาชีพได้โดยไม่ต้องเหลียวหน้าพะวงหลัง

ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงในปัจจุบันจึงต้องเผชิญกับการตัดสินใจ ที่จะต้องเลือกว่าจะเอาชีวิตครอบครัวหรือชีวิตการงาน กาญจนา แก้วเทพ (อ้างใน จิตราภรณ์ วนัสพงศ์, 2537, หน้า 35-36) กล่าวว่า “ถ้าเราถามใจอาจารย์หญิงทุกคนว่าอยากจะเป็นศาสตราจารย์ไหม ก็คงไม่มีใครตอบว่าไม่อยากหรอก เพียงแต่ว่ามันเป็นห่วงอนาคตลูก ก็ต้องเสียสละอนาคตของตัวเอง” การทำงานบ้านของผู้หญิง มักจะถูกตีราคาจากสังคมว่าเป็นงานที่ไร้ค่าอยู่เสมอ งานเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็น “งาน” เพราะไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้ ความคิดที่ว่างานบ้านไม่ได้เป็นงานนั้นเป็นความคิดของแม่บ้านเป็นส่วนใหญ่

เมื่อสังคมไทยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงยุคใหม่ไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงจากการเป็นแม่บ้านมาเป็นผู้หญิงทำงาน ซึ่งอาจมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวได้

ราโบฟอร์ท (อ้างใน จิตราภรณ์ วณฺสพงศ์, 2537, หน้า 36) นักสังคมวิทยาคนหนึ่ง เห็นว่าปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้นั้น เกิดจากการปรับตัวรับบทบาทใหม่ ๆ ไม่ทัน กล่าวคือ สามีไม่สามารถปรับตัวให้ยอมรับสภาพของภรรยาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และทำให้งานในบ้านบกพร่องได้ ส่วนภรรยาก็ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับภาระความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความตึงเครียดในใจ และความขัดแย้งตรงนี้เองที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาการหย่าร้าง หรือการเลี้ยงดูลูก ๆ

การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้ว เป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง เพราะทุกคนในครอบครัวต้องหารายได้ มิฉะนั้นจะเป็นการยากจะดำรงครอบครัวให้อยู่อย่างมั่นคงได้ ปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของผู้หญิงที่มีสามีและออกไปทำงานนอกบ้านกับสมาชิกอื่นในครอบครัวว่าเป็นอย่างไร เป็นความสัมพันธ์ที่แตกต่างจากการที่ผู้หญิงยังคงทำงานเฉพาะภายในบ้านเพียงใด และปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครัวเรือน ระหว่างผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านกับสมาชิกอื่นในครอบครัว

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ในครัวเรือนระหว่างผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านกับสมาชิกอื่นในครอบครัว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครัวเรือนของผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน ในกระแสด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน
2. เพื่อส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับบทบาท และความสัมพันธ์ในครอบครัวปัจจุบันของผู้หญิงที่ออกทำงานนอกบ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความสัมพันธ์ในครัวเรือนระหว่างผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านกับสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ การดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัว ตามบรรทัดฐานทางสังคมที่ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ตามสถานภาพ ในฐานะ มารดา ภรรยา บุตร ซึ่งมีภาระความรับผิดชอบในครอบครัวตามบทบาทนั้น ๆ เช่น มีหน้าที่ทำงานบ้าน คอยดูแลเอาใจใส่บุตร สามี บุพการี เป็นต้น

ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน หมายถึง ผู้หญิงที่มีสามีและออกไปทำงานนอกบ้าน ทั้งที่ไปเช้ากลับเย็น และพักค้างคืน

ขอบเขตในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ดำเนินการวิจัย ได้จำกัดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาในพื้นที่ ม.1 ตำบลป่าซาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
เกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นที่ศึกษากำหนดไว้ดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมานานแล้ว ประมาณ 3-4 ชั่วอายุคน
2. เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 500-600 ครัวเรือน
3. เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง ห่างจากเขตเทศบาลออกไปยังหมู่บ้าน ประมาณ 12 กิโลเมตร

4. เป็นหมู่บ้านที่มีผู้หญิงที่สมรสและออกทำงานนอกเขตหมู่บ้าน

5. เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของการเปลี่ยนแปลงชัดเจน ตามจุดประสงค์

ในการวิจัย

2. แหล่งข้อมูล

ครอบครัวของผู้หญิงที่มีสามีและออกทำงานนอกเขตหมู่บ้านจำนวน 12 ครอบครัว โดยแบ่งจากระยะเวลาสมรส คือ 0-3 ปี 4-6 ปี และ 7 ปีขึ้นไป จะต้องอยู่ร่วมครัวเรือนกับสามีและมีบุตรอย่างน้อย 1 คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 บริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้าน ในประเด็นต่อไปนี้ คือ

- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

- โครงสร้างทางสังคมของหมู่บ้าน ในระบบการผลิต ระบบเครือญาติ ระบบความเชื่อและอื่น ๆ

- วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้าน

- สภาพทางนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน

3.2 สภาพการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง

- เวลา

- รายได้

- อาชีพ

- ลักษณะการทำงาน ฯลฯ

3.3 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงที่มีสามีและบุตรที่ออกไปทำงานนอกบ้านกับสมาชิกในครอบครัวก่อนและหลังจากที่ออกไปทำงานนอกบ้านในประเด็น

3.3.1 การเปลี่ยนแปลงภาระความรับผิดชอบในครอบครัว เช่น การทำอาหาร การล้างจาน การทำความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า การซื้อของใช้อุปโภคบริโภคประจำวัน การเลี้ยงดูบุตร ปณินทิสามี ดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

3.3.2 การเปลี่ยนแปลงอำนาจการตัดสินใจในครอบครัวเกี่ยวกับการเงิน และค่าใช้จ่าย เป็นต้น

3.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านกับสมาชิกในครอบครัว

3.4.1 ลักษณะการทำงาน

3.4.2 โครงสร้างของครอบครัว

3.4.3 ความคาดหวังทางอำนาจในครอบครัว

3.4.4 ทัศนคติของสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในครอบครัว

3.4.5 ความเป็นตัวของตัวเอง

3.4.6 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม